

FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ

1 Národný štandard finančnej gramotnosti v školskom vzdelávacom programe a vo vzdelávacom procese

Finančná gramotnosť (FIG) je schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti. Finančná gramotnosť nie je absolútnym stavom, je to kontinuum schopností, ktoré sú podmienené premennými ako vek, rodina, kultúra či miesto bydliska. Finančná gramotnosť je označením pre stav neustáleho vývoja, ktorý umožňuje každému jednotlivcovi efektívne reagovať na nové osobné udalosti a neustále meniace sa ekonomické prostredie.

Pre úspešnú realizáciu vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti je najdôležitejšie jej porozumenie. Učiteľ musí pochopiť čo finančná gramotnosť je, aby vedel správne rozhodnúť, ako ju bude vo vyučovaní realizovať a do ktorých predmetov ju začleniť.

Vzhľadom na to, že FIG má charakter prierezovej témy, predpokladom správneho začlenenia do vyučovacieho predmetu je úzka tímová spolupráca učiteľov.

Problematika výchovy a vzdelávania na podporu rozvoja finančnej gramotnosti je v rozsahu Národného štandardu finančnej gramotnosti (NŠFG) súčasťou ŠkVP a je nutné včleniť finančnú gramotnosť do vyučovania celoplošne. FIG je ucelený systém finančného vzdelávania, preto je potrebné zohľadňovať nadväznosť medzi prvým a druhým stupňom ZŠ.

Vychádzajúc zo vzdelávacích podmienok školy, stupňa vedomostnej úrovne a potrieb žiakov sme finančnú gramotnosť začlenili do jednotlivých vyučovacích predmetov s využitím medzipredmetových vzťahov. Vzhľadom na charakter finančnej gramotnosti je vhodné realizovať ju pomocou integrovaného vyučovania, ktoré umožňuje prepájať poznatky, vnímať súvislosti a aplikovať nadobudnuté zručnosti v reálnom živote. Problematika finančnej gramotnosti musí byť správne interpretovaná s prihliadnutím na vek žiakov. Cieľom finančného vzdelávania je získanie nevyhnutných kompetencií pre zvládnutie finančného a existenčného zabezpečenia v reálnych životných situáciách.

Škola musí žiakov pripraviť na vyhľadávanie správnych a objektívnych informácií, kritické myslenie, rozoznávanie potrebného od zbytočného, pravdivého od nepravdivého. Oprieť sa možno o čitateľské stratégie a o kritické myslenie, ktoré žiaka povedú k zodpovednému rozhodovaniu.

Škola musí naučiť žiakov:

- identifikovať dôležité informácie,
- využívať autentické materiály – reklamné letáky, inzeráty, komerčné ponuky,
- precvičovať so žiakmi čítanie s porozumením – uplatňujte rôzne metódy podporujúce čítanie s porozumením (napr. I.N.S.E.R.T., čítanie s predvídaním, podvojný denník),
- vyhľadávať varovné signály klamlivých ponúk (drobné písmo, neprehľadnosť zmluvy).

Finančná gramotnosť nie je iba orientácia v problematike financií, ale aj schopnosť vybrať najlepšie riešenie v danej situácii, za daných podmienok, správne vybrať z viacerých ponúk, získavať nové zručnosti a rozvíjať stratégie potrebné pre život:

- ukazovať žiakom rozmanitosť ponuky produktov a služieb,
- porovnávať spoločne produkty a služby a vyberať najvýhodnejšie v danej situácii,
- sledovať vývoj jednotlivých produktov a služieb v čase,
- rozvíjať u žiakov rozhodovanie podľa zásady: „Produkty a služby sa menia, zručnosti ostávajú.“

Finančné vzdelávanie sa k žiakom dostáva z rôznych zdrojov, preto je dôležité začlenenie finančnej gramotnosti vo vzdelávacom procese koordinovať. Jednou z hlavných tém finančnej gramotnosti je hospodárenie v domácnosti – v rodine. Vzhľadom na citlivosť témy je vhodné informovať rodičov o zámeroch a princípoch finančného vzdelávania v škole. Najvhodnejšie je vyhnúť sa citlivým osobným údajom a vyučovať prostredníctvom inscenačných metód.

Celkovo sú témy zoradené do siedmich vybraných kategórií finančnej gramotnosti:

- Človek vo sfére peňazí
- Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí
- Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb – príjem a práca
- Plánovanie a hospodárenie s peniazmi
- Úver a dlh
- Sporenie a investovanie
- Riadenie rizika a poistenie

Očakávania opisujú, akým spôsobom by mali žiaci byť schopní aplikovať vedomosti a zručnosti pri každodenných finančných rozhodnutiach a činnostiach a odrážajú napredovanie v získavaní poznatkov, zručností a skúseností.

1.1 Človek vo sfére peňazí

Celková kompetencia Posúdenie významu trvalých životných hodnôt, zváženie vplyvu peňazí na ich zachovávanie a na základe toho vybranie a stanovenie životných priorít a východísk zabezpečenia životných potrieb.

Čiastková kompetencia 1: Zachovať trvalé životné hodnoty a osvojiť si vzťah medzi životnými potrebami a financiami ako prostriedku ich zabezpečenia. Pomenovať základné ľudské hodnoty. Pomenovať základné ľudské potreby.

Čiastková kompetencia 2: Pochopiť a vážiť si hodnotu ľudskej práce a peňazí ako jedného z prostriedkov jej vyjadrenia. Posúdiť spôsoby, akými rodičia zabezpečujú životné potreby celej rodiny. Vymenovať svoje vlastné skúsenosti s prácami v domácnosti.

Čiastková kompetencia 3: Osvojiť si základné etické súvislosti problematiky bohatstva, chudoby a dedenia chudoby. Opísať príklady bohatstva a chudoby. Vysvetliť vplyv bohatstva a chudoby na životné podmienky rodiny.

Čiastková kompetencia 4: Popísať fungovanie problematiky jednotlivca a rodiny v ekonomickej oblasti. Vedieť stručne popísať ekonomickú sféru človeka a rodiny.

Čiastková kompetencia 5: Osvojiť si, čo znamená žiť hospodárne. Uviesť príklady hospodárneho zaobchádzania s osobnými vecami, hospodárneho správania sa v domácnosti. Osvojiť si potrebu hospodárneho zaobchádzania s pomôckami a predmetmi v škole aj mimo nej. Poznať hodnotu vecí ako výsledku práce. Vedieť samostatne určiť približnú výšku finančného vyjadrenia hodnoty vecí a na základe toho prijímať nákupné rozhodnutia. Vedieť vyhodnotiť vplyv reklamy na spotrebu

1.2 Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí

Celková kompetencia Používanie spoľahlivých informácií a rozhodovacích procesov osobných financiách.

Čiastková kompetencia 1: Prevziať zodpovednosť za osobné finančné rozhodnutia. Uviesť príklady finančných rozhodnutí a ich možných dôsledkov. Uviesť príklady, ako byť finančne zodpovedným mladým človekom. Popísať spôsoby, ako byť finančne zodpovedným dospelým človekom.

Čiastková kompetencia 2: Nájsť a vyhodnotiť informácie z rôznych zdrojov. Uviesť príklady, prečo sa oplatí jednotlivcovi byť dobre finančne informovaný. Opísať zdroje finančných informácií.

Čiastková kompetencia 3: Kontrolovať osobné údaje a informácie. Opísať, ktoré druhy osobných informácií by nemali byť odhalené tretím osobám. Opísať možné dôsledky takéhoto odhalenia. Opísať problémy, ktoré sa môžu objaviť v prípade, že sa človek stane obeťou krádeže osobných údajov. Uviesť spôsoby, ktorými zlodeji môžu získať osobné údaje a informácie.

Čiastková kompetencia 4: Prijímať finančné rozhodnutia zvažovaním alternatív a dôsledkov. Zoradiť osobné želania/potreby podľa ich dôležitosti. Stanoviť si merateľné krátkodobé finančné ciele. Vymedziť jednotlivé kroky pomocou zhodnotenia alternatív. Používať rozhodovanie pri krátkodobých cieľoch. Zoradiť osobné finančné ciele podľa ich priority.

Čiastková kompetencia 5: Vypracovať komunikačné stratégie na diskusiu o finančných záležitostiach. Uviesť príklady mienenia peňazí u detí predchádzajúcich generácií. Porozprávať o hodnotách a postojoch predchádzajúcich generácií na základe ich osobných príbehov o peniazoch. Vysvetliť, ako komunikácia o finančne významných záležitostiach môže pomôcť predchádzať konfliktom. Identifikovať rozdiely medzi hodnotami a postojmi k peniazom u rovesníkov.

Čiastková kompetencia 6: Vedieť stručne zhrnúť hlavné princípy ochrany spotrebiteľov. Vysvetliť podmienky na vrátenie výrobkov v miestnych obchodoch. Vyhľadať si príslušný orgán na ochranu spotrebiteľov v mieste pobytu. Uviesť príklady klamlivých alebo zavádzajúcich obchodných praktík, ktoré zakazuje zákon o ochrane spotrebiteľa. Vysvetliť kroky pri riešení reklamácie podanej zákazníkom.

1.3 Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb - príjem a práca

Celková kompetencia Porozumenie a orientovanie sa v zabezpečovaní životných potrieb jednotlivca a rodiny. Vyhodnotenie vzťahu práce a osobného príjmu.

Čiastková kompetencia 1: Poznať a harmonizovať osobné, rodinné a spoločenské potreby

Čiastková kompetencia 2: Identifikovať zdroje osobných príjmov. Opísať svoju predstavu, čo sú to osobné príjmy človeka. Vysvetliť pojem mzda. Uviesť príklady zdrojov príjmu iných než mzda (dar, provízia a zisk). Definovať pojmy dar, nájom, úrok, dividenda, kapitálový výnos, prepitné, provízia a zisk. Vysvetliť vplyv inflácie na príjem. Použiť kalkulačku na výpočet očakávaného príjmu k udržaniu životnej úroveň.

1.4 Plánovanie a hospodárenie s peniazmi

Celková kompetencia Organizovanie osobných financií a používanie rozpočtu na riadenie hotovosti.

Čiastková kompetencia 1: Vypracovať osobný finančný plán. Vypracovať systém na udržiavanie a používanie finančných záznamov. Vysvetliť svoju predstavu o tom, čo je majetok.

Čiastková kompetencia 2: Uplatniť spotrebiteľské zručnosti pri zodpovednom rozhodovaní o nákupe. Porovnať ceny rovnakého výrobku v dvoch rôznych obchodoch. Uplatniť zodpovedné

rozhodovanie, primerané osobnému veku, pri nákupe.

1.5 Úver a dlh

Celková kompetencia Udržanie výhodnosti, požičiavanie za priaznivých podmienok a zvládanie dlhu.

Čiastková kompetencia 1: Identifikovať náklady a prínosy jednotlivých typov úverov.

Čiastková kompetencia 2: Vysvetliť účel informácií o úverovej schopnosti a poznať práva žiadateľa o úver v súvislosti s informáciami o úverovej schopnosti.

Očakávanie, že žiak je schopný: Opísať, aké vlastnosti by mal mať človek, ktorý si požičia obľúbenú osobnú vec iného človeka. Opísať postup, ako si môže človek opätovne získať dôveru požičiavajúceho, ak stratil alebo poškodil požičanú osobnú vec.

1.6 Sporenie a investovanie

Celková kompetencia Aplikácia rôznych investičných stratégií, ktoré sú v súlade s osobnými cieľmi.

Čiastková kompetencia 1: Diskutovať o tom, ako sporenie prispieva k finančnej prosperite. Opísať svoju predstavu o tom, ako človek môže sporiť. Vysvetliť, na čo by človek mohol minúť väčšiu sumu peňazí, ktorú si našetril v peňažnej inštitúcii.

1.7 Riadenie rizika a poistenie

Celková kompetencia Používanie primeraných stratégií riadenia rizík.

Zpracovanie a aplikácia tém finančnej gramotnosti do školského vzdelávacieho programu pre prvý stupeň základnej školy – ISCED 1

Implementácia FIG sa bude realizovať najmä ako samostatné aktivity v rámci učebných predmetov, na primeranej úrovni už v prvom ročníku základnej školy.

Predmety, do ktorých je možné zapracovať finančnú gramotnosť:

1. ročník ZŠ:

- Matematika – Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 20
- Etická výchova – Postoje a zručnosti v medziľudských vzťahoch

2. ročník ZŠ:

- Slovenský jazyk a literatúra – Prosba, želanie, Tvorba otázok – žiadosť o informáciu, Rozhovor
- Matematika - Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 100
- Vlastiveda – Rodina, Obec
- Prírodoveda – Zdroje vody
- Etická výchova – Iniciatíva vo vzťahu k iným (riešenie problémov – navádzanie na klamstvo, podvádžanie, kradnutie, ohováranie,...)

3. ročník ZŠ:

- Slovenský jazyk a literatúra – Reklama, Diskusia – názor, Vyjadrenie vlastnej túžby, Inzerát, Porekadlo, Príslovie, Ľudové rozprávky
- Matematika - Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 10 000, Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie

- Vlastiveda – Slovensko
- Prírodoveda – Dôsledky znečistenia vodných zdrojov
- Výtvarná výchova – Reliéf (mince)
- Etická výchova – Medziľudské vzťahy, riešenie konfliktov – výchova k zmiernosti, Pomoc, darovanie, delenie sa

4. ročník ZŠ:

- Slovenský jazyk a literatúra – Diskusia, Názor
- Matematika - Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 10 000, Násobenie a delenie v obore násobilky, Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické a kritické myslenie
- Prírodoveda – Zdroje elektrickej energie, Význam elektrickej energie pre človeka
- Pracovné vyučovanie – Papier a kartón, Elektrický obvod, Zdroje elektrickej energie
- Výtvarná výchova – Podnety z okolitého sveta
- Etická výchova – Reálne a zobrazené vzory, Rozvoj tvorivosti a iniciatívy
- Informatická výchova – Informácie okolo nás, Komunikácia prostredníctvom IKT

Tvoriví učitelia si nájdu priestor aj v iných učebných predmetoch, témach a využijú aktuálne situácie. Finančné vzdelávanie sa bude realizovať aj v rámci školského klubu detí v spoločenskovednej oblasti.

Zapracovanie a aplikácia tém FIG do školského vzdelávacieho programu pre druhý stupeň základnej školy – ISCED 2

Na druhom stupni základnej školy by žiaci mali mať viac skúseností so situáciami, v ktorých by bolo potrebné uplatniť finančnú gramotnosť. Je možné využívať túto skúsenosť a nadväzovať na ňu. Vzhľadom na predmetové zameranie učiteľov je nutná ich väčšia súčinnosť. Je vhodné nájsť spoločné témy a na nich ukázať komplexnosť finančnej gramotnosti.

Ťažisko finančného vzdelávania je v trojici učebných predmetov – občianskej náuke, matematike a etickej výchove. Príležitosť je však aj v iných učebných predmetoch.

Finančné vzdelávanie na druhom stupni základnej školy plynulo nadväzuje na finančné vzdelávanie na prvom stupni základnej školy.

Predmety, do ktorých je možné FIG priamo začleniť:

Slovenský jazyk a literatúra

- Diskusia– argument, diskusný príspevok
- E-Mail
- Plagát, inzerát, reklama
- Polemika
- Úradný list– objednávka, reklamácia, sťažnosť, žiadosť
- Vlastný názor
- Poštový peňažný poukaz

Matematika

- Násobenie a delenie prirodzených čísel v obore do 10 000
- Počtové výkony s prirodzenými číslami
- Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie
- Počtové výkony s desatinnými číslami
- Percentá
- Počtové výkony s celými číslami
- Pravdepodobnosť, štatistika
- Riešenie lineárnych rovníc a nerovníc
- Grafické znázornenie závislostí

Informatika

- Informácie okolo nás – vytvorenie plagátu, prezentácie
- Komunikácia prostredníctvom IKT – vyhľadávanie informácií
- Informačná spoločnosť – počítačová kriminalita, legálnosť programov, autorské práva

Fyzika

- Iné zdroje energie

Geografia

- Amerika
- Afrika
- Austrália
- Ázia
- Slovensko

Občianska náuka

- Moja škola
- Štát a právo
- Trestné právo
- Ekonomický život v spoločnosti

Etická výchova

- Ekonomické hodnoty a etika
- Pozitívne vzory správania v histórii a literatúre
- Pozitívne vzory v každodennom živote
- Masmédiálne vplyvy
- Dobré meno a pravda ako etické hodnoty
- Etické aspekty vzťahu k vlastnej rodine
- Vzťah k chorým, starým a postihnutým ľuďom

3. Metódy a formy práce

Vyučovanie FIG má svoje špecifiká a odlišnosti. Niektoré metódy si vyžadujú dlhšiu a dôslednejšiu prípravu. Mnohé si vyžadujú vlastné osobné skúsenosti a umenie improvizácie. Odmenou pre učiteľa je radosť detí z učenia a jednoduchšie zapamätanie si a pochopenie problému.

Pre metódy vyučovania by malo vo všeobecnosti platiť:

- názornosť,
- jednoduchosť,
- aktivita žiakov. tempo hodiny,
- zmysluplnosť,
- využiteľnosť,
- dôležitosť.

Pre rozvíjanie FIG je vhodné pripraviť zážitkové aktivity, ktoré majú blízke uplatnenie v reálnom živote – napr.

- **heuristická metóda** – ako objavovanie a hľadanie riešenia,
- **situačné metódy** – ktoré sú blízke alebo dokonca autentické so životnými situáciami,
- **riešenie problémových situácií** – zadávať žiakom kreatívne problémové otázky a úlohy
- **kooperatívne učenie** – spolupráca pri dosahovaní cieľov, aktivizácia žiakov, sociálny rozvoj, vzájomná interakcia, súťaživosť, spolupráca, tolerancia, aplikácia rôznych stratégií,
- **inscenačné metódy** – simulácia a hranie rolí, rozvoj sociálnych zručností, asertívna komunikácia,
- **diskusie a diskusné hry** – obohacujú názory a postoje, precvičujú schopnosť komunikácie, vyjednávanie, dohody, súhlasu, načúvania a empatie
- **brainstorming**– skupinová technika zameraná na získanie čo najväčšieho množstva nápadov, pričom musí byť dodržané pravidlo, že zverejnené názory a nápady nesmú byť hodnotené a komentované
- **myšlienková mapa** – graficky upravený text s obrázkami, využíva sa na lepšie zapamätanie a riešenie problému, ktorý je znázornený uprostred
- **Icebreaker** – zaraďuje sa na začiatok hodiny, ide o vzájomné zoznámenie sa a prekonanie počiatočných bariér účastníkov, tiež na odpútanie sa od problémov bežného života, vhodný je aj vtip alebo krátky príbeh
- **doplnovačky a osemsmierky** – ide o rýchle cvičenia na zopakovanie učiva alebo ako motivácia
- **didaktické hry** – skupinové, strategické alebo aj počítačové aplikácie, ktoré plnia motivačnú alebo upevňovaciu funkciu

Začlenenie FIG do výchovno-vzdelávacieho procesu má rozvíjať kompetencie žiakov, nie ich z obsahového hľadiska zatážovať.